

Els noms dels vents en català

El vent, al qual ningú ha vist ni coneix, té una munió de denominacions en la nostra llengua, segons la intensitat o direcció que porta. Es que representa un paper importantíssim en la vida quotidiana del poble, i per a ell el vent és d'una transcendència vital. Els pescadors del litoral saben que el bon vent és auguri de sort en la feixuga jornada de treball. En les altes muntanyes, on se congríen els temporals, els pastors i els que passen ports fugen del mal vent com del més terrible flagell. La pagesia desitja el bon vent després de les plogudes i també per a ventar el blat; alguna encontrada fins va a demanar la tramontana en devot romiatge per a ésser deslliurada de les malures del bestiar i de les anyades.

La desconeixença de ço que sigui el vent no priva de donar-li noms, certament ben diferents segons la vida i disposició topogràfica de cada regió, factors aptes per a la formació de noves denominacions. Així pot explicar-se que els vents cabdals, ja coneguts amb noms especials en l'època de la dominació romana, hagin conservat llur primera denominació solament en algunes petites localitats : comp. *φοῶν*, *áustre*.

Cada regió homogenia presenta el mateix vocabulari. Totes les poblacions marítimes de la nostra parla tenen els mateixos noms del vents, com els tenen també els pobles pirenenics. El *εὐρὴκ* i *grèk* bufen vora la mar, el *τόρπ* domina en les muntanyes.

La gran diversitat que trobem en el domini català, des de la zona alpina fins a la planta tropical, des de la vida de mar fins a la primitiva muntanyenca, fa que el nostre lèxic, fonamentat en una intensa cultura mig-aval, estigui entreteixit d'una riquíssima diversitat de significats i matisos que l'estudi dialectal reintegrarà al corpus de la llengua per a refer la seva unitat.

Per a donar una mostra dels materials recollits en les *Oficines del Diccionari general de la Llengua catalana*, havem extret les respostes donades pels nostres col·laboradors al *Qüestionari III*, en el qual se demanaren *els noms dels vents*. Els materials que extractem resumits demostren la riquesa lexical, escampada en tots els indrets de la nostra terra, i ensems la intel·ligent i encertada col·laboració dels nostres corresponents, el nom dels quals no reproduïm d'un a un per ésser ja consignats en les llistes de nostre BUTLLETÍ.

Les definicions i explicacions són les mateixes que ens han estat donades. Sols el que coneix la cosa pot definir-la i explicar-la, i (aquí val la pena de testimoniar-ho) un gran nombre de col·laboradors han superat les nostres esperances amb les llurs explicacions, que seràn les que formaràn el cos del *Diccionari*. Amb aquest petit resum els nostres lectors podràn fer-se càrrec de la importància d'aquest sistema de replega, i els col·laboradors veuràn la necessitat de posar el significat i algú refrany o frase feta en totes les paraules, fins en aquelles que semblen més insignificants.

Remetem el lector al mapa que acompanya aquest article, per major orientació.

A

africà : vent conegut amb el nom de *vent de la collà d'Useres*. Es un vent que tira del mig-dia (Atzaneta). En aquest vent segurament encara hi hem de regonèixer un derivat dels vuit vents del qual Vitruvi parla en l'obra *De Architectura* (I, 6), l'*africus* : «*inter austrum et favonium ab occidente hiberno africanus*».

aguil : vid. *apedregador* (Castelló).

aire (*aire*) : a) terme general en totes les regions de la llengua per a expressar que el vent no és molt intens, sigui fret sigui calent; b) terme general per a expressar el moviment de l'aire. (El *vent* és desconegut a Fraga, Vilarreal, Calaceit.)—Exemples: a) *no fa ni un flè d'aire* (S. F. de Guíxols), m'ha pillat un *aire* (Igualada), *parà l'aire* (Borges), no tindre ú més que l'*aire* que li pega en la cara (Bocairent); b) *aire* o no *aire* la força en l'aire, vol dir que els pagesos descuidats, esperant un aire més enèrgic, solen deixar de ventar alguna tarda (Calaceit).

- aire d'Artana* : vent que tira de la part de la vila d'Artana (Vilarreal).
- aire del barranc de la Fós* : vent procedent de la Provença, del famós *Barranc* (Bocairent).
- aire del Sant Cristó* : aire del nord (Bocairent).
- aire de baix* : a) la marinada (Fraga); b) el vent de llevant (Valencia, Bocairent); c) el vent de ponent (Vilarreal).
- aire de dalt* : a) el vent de ponent (Valencia, Bocairent); b) el vent de llevant (Vilarreal).
- aire de la fam* : el vent que migra les plantes i esguerra les collites: vid. *vent d'Escornalbou* (Selva del Camp).
- aire de garbí* : el llebeig (Valencia).
- aire de llebeig* : el vent que ve del sud-oest (Valencia, Bocairent).
- aire de llevant* : l'aire que ve de llevant (Valencia, Vilarreal).
- aire de mestral* : el vent que bufa entre ponent i tramontana : vid. *mestral* (Valencia).
- aire del mig-dia* : el vent que ve del sud : vid. *mig-dia* (Atzaneta).
- aire de neu* : el vent que ve de la banda on hi ha neu (Vilarreal).
- aire de Pallàs* : l'aire d'orient; fa ploure : vid. *pallàs* (Fonz).
- aire de Penyagolosa* : nom del vent que ve d'aquest lloc (Vilarreal).
- aire de ponent* : el vent que tira de l'oest : vid. *ponent* (Valencia, Vilarreal).
- aire de Provença* : el vent que bufa de la part sud-oest, el qual regularment porta aigua (Valencia).
- aire de la serra* : el vent que baixa de la serra de la part nord de Balaguer (Balaguer).
- aire del sol* : el vent de mig-dia : vid. *mig-dia* (Fonz).
- aire de tramontana* : vid. *tramontana* (Vilarreal).
- aire norte* : un vent fret d'hivern, el qual perjudica la salut pública (Cullera).
- airera* : molt aire (Fonz).
- aires marçals* : els vents del mes de març : són els més impetuosos i forts (Cullera).
- airina* : el vent suau i apacible en l'estiu (Andorra).
- aixaloc* : vid. *xaloc* (Bocairent).
- alcoià* : nom amb el qual és també conegut el *cerç* o *vent del nord* (Xixona). Aquest vent sempre ve de la part d'Alcoi.
- alicantí* : el vent que ve de la part d'Alacant (Xixona).

amburgà: a) el vent que devegades no arriba a terra i neix en el coll de damunt la cala d'Atmetlla : tira a l'hivern i primavera (Tarragona); b) *amburga* la tramontana en bon temps (Vinaròs).

No sabem si aquest nom l'han portat els mariners per tenir alguna semblança amb algún vent de la mar del nord, que vingués de la part d'Hamburg.

ampostí : vent que ve d'Amposta (Rossell).

apedregador : vent del nord-est : vid. *aguil* (Morella).

aragó : vent del nord-oest : vid. *vent d'Aragó* (Artesa, Oliana).

aragonès (*eragonès*) : el vent del nord-est : el vent *aragonès* no plou ni aclareix, quan s'hi posa s'hi coneix (Centelles).

arbonès (*erbunès*) : vent que tira de la banda nord-nord-est, del cantó de Narbona. Comença a primers de març i continua fins als últims de maig (Plana de Vich, Lluçanès, La Garriga).

austral : vent del sud-oest, també conegut amb el nom de *matacabres* (Pego).

En l'*austral* encara hi podem regonèixer un derivat del llat. AUSTER, vent del sud, un dels quatre vents que distingiren primerament els romans.

B

baborell : forat o obertura per on passa l'aire acanalat i fret (Sort).

baf : l'alè o aire que surt de la boca. Es d'ús general en totes les regions de la llengua.

barlovent : és la part d'on ve el vent quan una barca navega de *boirina* o sigui vent nèt en proa (Llucmajor, Vinaròs).

barruflet de vent : vent que, caragolant la pols, la puja a una certa altura (Espluga de Francolí).

bergadà : a) vent del nord-oest que ens ve de la banda de Berga (Lluçanès, Plana de Vich); b) vent del nord-est (Oliana, Guissona, Agramunt).

bergadana (*le bergedâne*) : el vent que ve de la part de Berga : aquí s'ha de sobreentendre la *tramontana* (Puigcerdà).

Es un fet interessant que, diferents vents procedents d'un mateix nucli de muntanyes, anc que tinguin direccions oposades, porten el mateix nom.

blaneig : a) l'aire o vent que fa fondre la neu (Seu d'Urgell);
b) estat general de l'atmósfera (Andorra).

blanor : vid. *bonança* (Montblanc).

bonança : a) temperatura mitigada, amb tendència a núvols i pluja (Olost, Montblanc); b) la temperatura regnant quan la neu se fon (Plana de Vich); c) el vent que fa fondre la neu (Seu d'Urgell).

borrasca : estat revolt de l'atmósfera quan va acompanyat de vent fort (La Garriga).

borruja : el vent que circula quan cau una poca de neu (Seu d'Urgell, Andorra).

borruja de port : vent molt fret (Sort).

botarell : vid. *bujarell* (Trempe, Guissona).

brianxa : un ventet fi i fresc (Sort, Trempe).

brisa : a) ventet fi suau i agradable : s'entén que hi ha calma en l'atmósfera, no fa fret ni calor : tira sobretot a l'estiu; b) vent de la costa (Eivissa).

briscanya : ventet fret i fi que es nota d'una manera especial a l'eixir d'un lloc calent. Sembla que aquest mot està circumscrit al camp de Tarragona.

brisquet (*briskèt*) : aire molt fret que talla la cara (Balaguer).

broixina : oreig, aire fresc (Fonz).

brujada : nom donat a les bromellades que a l'hivern se formen al cap de les muntanyes al baixar ràpidament convertides en aigua o pedra (Trempe).

bruixeria : vent segons sa força (Migjorn gran).

bujamet : bufet, bufarut (S. F. de Guíxols).

bujarell : el petit corrent d'aire que passa per les portes, finestres, o vidrieres que no tanquen bé (Trempe).

bujarull : a) canal de vent; b) quan el vent fa trotiols i caragola les palles. Exemples : no et posis al *bujarull* del vent (S. C. de Queralt).

bujarut : a) vent que arremolina la pols i la fullaca (Vich, Brull, Vallès, Empordà); b) vent amb molta força, i en totes direccions, que arrabaça els arbres i produeix efectes terribles (Llusanès, Pireneus, Girona). Sembla que aquesta denominació queda reduïda al català oriental : vid. *cicló* i *fibló*.

bufet : bufada d'un vent qualsevol : potser no indica tanta força com el *bufarut* (S. F. de Guíxols).

buida-sacs : vent calent d'entre l'est i el sud, que rosteix el blat i espatlla la collita (Tarragona, Valls, Espluga, S. C. de Queralt, Rossell).

butorn : *butorn*, *boltorn* (Andorra, Sort, Fraga); *boéorno* (Rossell, Olcau, Onda, Fonç) : a) garbinada, vent de ponent (Fraga, Rossell); b) vent calent que sempre fa fondre la neu (Olost, Sort, Andorra, Onda, Olcau); c) temps temperat, núvol, i no fa mica de fret (Terrassa, Pobla de Lillet); d) vent de llevant (Fonç).

En el *butorn* tenim un reste del llat. *VOLTURNUS*, vent de ponent tirant a mig-dia, amb variació de significat. El vent de ponent sol ser el que fa fondre la neu d'una manera especial : per això no és estrany el significat de bonança prop del significat primer, que surt a Fraga i Rossell.

C

canareu : vent que ve de Canar (Rossell).

caragol (*kręgól*) : ràfega de vent, formant caragol, que arrenca els arbres (Montblanc).

casellenc : el vent que ve de la part de Casella tirant a mig-dia (Alcira).

celistre (*sełistre*) : aire fret acanalat i desagradable que es cola per les portes mal tancades dels portals i finestres : sol causar costipats (Llucmajor).

cerç (*sęrs*) : vent que tira de la part nord-oest : és molt fret. Aquest vent és conegut en la regió del català occidental, part baixa del Segre i Cinca (Aitona, Fraga) i en tot el regne de València.

Sembla que el *cerç* solament és conegut en la nostra península i que substituí el *caurus* dels romans : «*inter favonium et septentrionem caurus*». (Vitruvius, *ib.*) Einhardt, en la *Vita* de Carlemany (cap. 29), al parlar dels diferents vents cita el *Circium Norduuestroni*.

cerçada : quan fa un vent tant fort que arrabaça els arbres (Fraga, Calaceit).

cercinyol : cerç molt suau (Aitona).

cicló (*sikló*, *èikló*) (Vinaroç) : vent impetuós que arrabaça els arbres i se'n duu les teules de les teulades : vid. *bufarut*. Es conegut en la regió occidental del català i en tot el regne de Valencia.

E

embat : nom que es dona a l'aire (Felanitx).

entravessat : aires intermitjos sense nom especial (Bocairent).

equinoxi (*kinçsi*) : nom per a expressar qualsevol vent en la seva major impetuositat (Cadaqués).

espunyola (*espunçola*) : vent del nord-nord-est propi d'aquesta comarca (Alt Urgell), puix moltes vegades ni hi arriba, quedant-se estacionat en el corrent del Segre entre Oliana i Organyà. Altres vegades s'estén més, però mai és gaire fort ni s'acostuma a manifestar més que els matins. Se forma a unes tres hores sobre el canal del Segre, en un estret de muntanyes. Es senyal de fret a l'hivern i de molta calor a l'estiu (Oliana.)

F

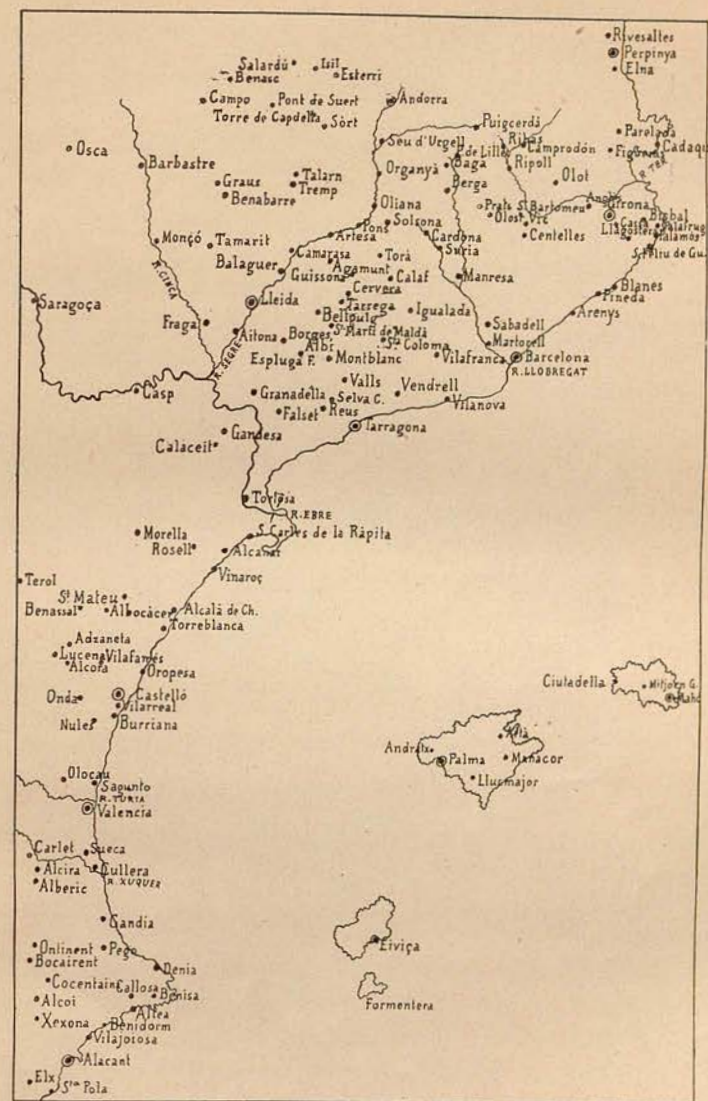
fibló : mànega de vent que arrenca tot quant troba, arrabaça arbres, traboca xameneies, etc. Es el mateix vent que el *cicló* de la regió occidental i regne de Valencia. Solament és conegut a les Balears.

fogony (*fogón*) : vent calent que fon la neu (Sort, Andorra). En aquests dos punts trobem encara el FAVONIUS, vent de l'oest, ja conegut dels romans, derivat de FAVERE. El cast. *fagueño* i el *föhn* dels Alps conserven també el mateix significat.

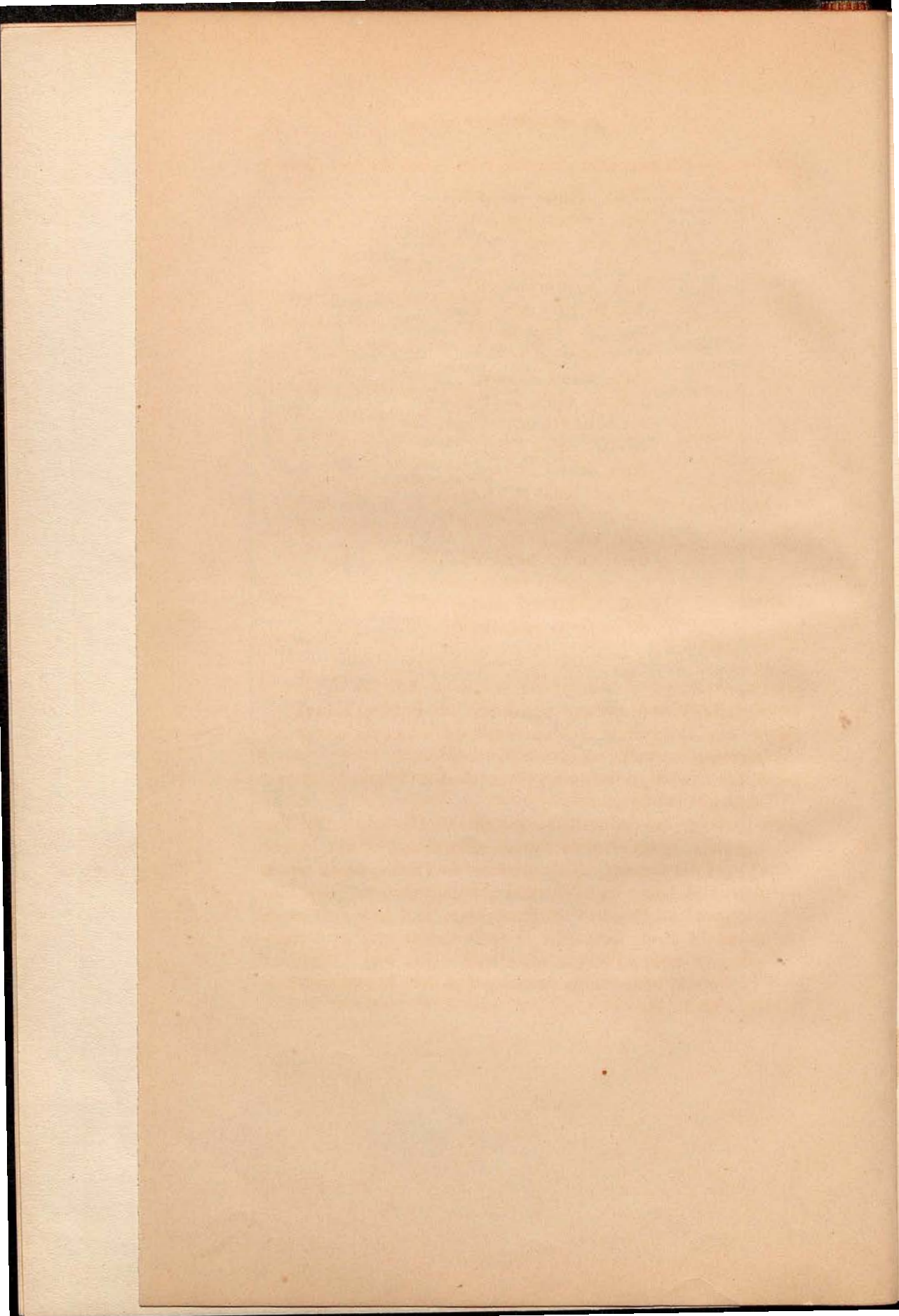
follet : a) el vent que arrenca els arbres (Pobla de Lillet, Andorra, Organyà, Sort); b) les ratxades de vent que arremolinen la pols en l'aire (Tremp).

furacà : vent impetuós que arrabaça tot quant troba. Sembla que és lo mateix que el *cicló* (Vinaroç). En les altres poblacions del regne de Valencia compareix amb la forma *urakà*.

furanell (*furanel*) : vent que ve de fòra o sigui de la mar (S. F. de Guixols, Palamós).

P. Barnils fec.

De Palamós tenim aquesta bella cançó del *vent furanell*:

«Vina, ventet *furanell*:
 bufa i espenye'm la barca,
 que s'ha quedat pel camí
 gronxa que gronxa encalmada.
 Bufa, ventet *furanell*:
 rissa les ones manyagues
 fins que el ruixim salabrós
 m'escupinyegi la cara.
 Bufa, ventet *furanell*:
 infla les veles que branden,
 i la barqueta al moment
 voleiarà sobre l'aigua.
 Bufa, ventet *furanell*:
 porta'm aviat cap a casa,
 que ma muller i mos fills
 prou que m'hi esperen amb ansia.
 Bufa, ventet *furanell*:
 l'enyorament s'encomana:
 vull abraçar ma muller,
 petonejar la mainada.»

G

gabaig (*gebaïc*) : vent que porta la direcció de França (Falset).

galeró : és el fort corrent d'aire acanalat que passa per una escala, corredor, passadiç, xameneia (Guissona).

gambosins : a) xiuladica que fa el vent de dalt (Tortosa); b) vent molt fort (Vinaroç).

garbí (*gerbí*) : a) vent del sud-oest (Costa de Llevant, Vallès, Tarragona); b) els aires compresos entre el sud i l'oest (Altea); c) vent del sud-est; d) els mariners de Vinaroç donen aquest nom a qualsevol vent del segon quadrant amb tal que estigui comprès entre el sud i l'est. Exemples : a) *el gerbí çlesèt semba durmí* (S. F. de Guíxols); b) *garbí* l'aigua està aquí (Calaceit); c) *garbí* a l'hivern boca d'infern (Vinaroç).

Aquest nom sembla desconegut en tota la regió pirenenca, Urgell i Balears.

garbinada (*gerbinádê*) : a) vent de garbí : se nomena així segurament perquè hi bufa molt fort (Gandesa); b) vent que ve de la part de mar del sud-est (Granadella, Aitona, Montblanc, Falset); c) dia de molt vent de garbí : tant que esvalota el mar entre nou i dotze del matí i a la vesprada. Domina especialment de febrer a últims d'agost (Vinaroç).

gisca : aire molt fret (Sort, Vall d'Aràn).

granereta del món : nom que es dóna al vent *mestral*, per a significar que agrana tot quant troba, sobretot els núvols (Llucmajor).

grec: a) vent que ve del nord-est (Migjorn gran, Sabadell); b) indica el punt d'on ve el vent (Felanitx).

gregal (*grêkâl*) (València), *gregâl* (Pineda, Ràpita, Vinaroç), *gergal* (Costa de Llevant, Tarragona, Balears, Altea) : vent que ve del nord-est. Aquest vent del cantó de Grecia, com el mateix nom indica, sembla que tant solament és conegut en les regions pròximes a la mar:

«Llevant, xaloc i migjorn,
llebeig, ponent i mestral,
tramontana i *guergal*,
vet-aquí els vuit vents del món.»

(Llucmajor.)

Gregal la mou, llevant la plou (Vinaroç); en *gergal* ni peix ni pardal (*ib.*), refrany que diu que aqueix vent no és favorable ni a la caça ni a la pesca.

gergal i llevant : vent de l'est-nord-est (Cadaqués, Migjorn gran).

gergalada : els vents del nord-est (Cadaqués).

gris (València), *grizu* (Catalunya) : aire fi i gelat no molt fort, però molt molest. Sembla que és desconegut a les Balears.

griset grisè : aire un poc gelat molt finet (Pego).

griseta griseta : aire suau (Fonz).

J

joàn de Narbona (*dôn juán ḍe n̄rbõn̄e*) : nom popular que es dóna a la tramontana (Cadaqués).

joanillo de Prades : el primer vent serè fret de la tardor. Ve de la

banda de les muntanyes de Prades. Sol començar a bufar a darrers d'octubre o primers de novembre (Montblanc).

LL

llargada : vent fort del sud i sud-oest (Cadaqués).

llargu : vent que fa portar totes les veles. Es caracteritzat perquè no és de popa ni de proa. Exemple : anar amb bon *llargu* (Cadaqués).

llebeig (*lebeé*) : a) vent que tira del sud-oest, conegut en tot el litoral des de Salces a Alacant i a les Balears; b) la marinada (Igualada, Selva del Camp, Veciana, S. V. dels Horts). Exemples : *llebeig* no té abric, home pobre no té amic (Pineda).

«Llevant, grec i tramontana,
mestral, ponent i *llebeig*,
en es migjorn aigo veig,
veinat d'es xaloc Joana.»

(Llucmajor.)

llebeig aigo veig (Migjorn gran); *llebeig* per a sopar, aigua per esmorzar (Sueca).

llebeig i ponent : vent de l'oest, sud i oest (Cadaqués, Migjorn gran).

llebetjada (*lebeçádge*) : vents forts del sud i sud-oest (Cadaqués, Migjorn gran).

llebetjol (*lebeçòl*) : dim. de *llebeig* (Andratx).

llevant : lo *llevant* porta l'aigua davant (Tortosa); es *llevant* no és xorç, indica que sol portar pluja (Migjorn gran); el *llebeig* la mou i el *llevant* la plou (Bocairent).

De tota l'aforística sembla poder-se deduir que el *llevant* és el vent més favorable a la pluja.

llevant bord : vent d'entremig de xaloc i *llevant* (Falset).

llevant de Boluriu : vent del nord-est (Organyà).

llevant de dalt : vent del nord-est (Organyà).

llevant de Figols o de Ter : vent del sud-est (Organyà).

llevant : vent que ve de l'est. Es conegut en totes les regions de la llengua. Exemples : El ponent la mou i el *llevant* la plou (La Garriga); *llevant* marinada fon la neu de l'aubaga (Montblanc).

llevant de Roses : vent del nord-est (Girona).

llevant de Sant Feliu : vent que tira de la banda de S. F. de Guíxols (Girona).

llevant i xaloc : vent de l'est-sud-est (Cadaqués).

llevantada : pluja forta i de durada portada pel vent de llevant (Calaceit).

llevantol : vent que ve del nord-est; aixeca la mar arramblant la platja i emportant-se'n els canyers de la vora (Cullera).

lleugera : nom que també es dóna a la tramontana (Olost).

llima : airet fi de l'hivern que fa una sensació dolorosa a la pell com si la llimessin : quina *llima* que fa! (La Garriga).

M

mala alrada : un mal aire. Es un terme que ja no s'usa : sols l'he vist escrit per un poeta d'aquesta terra i l'he sentit pronunciar a una sola dona (Tremp).

mancada : quan el vent s'extingeix paulatinament sens cap influència estranya (Cadaqués).

mancofi : el vent que ve de Mancofo, o sigui del sud-est (Onda).

mànega : vent especial (Cullera).

manguera : cast. *manga* (Eivissa).

marejol : mareta que no és molt forta (Altea).

marí : el vent que fa aixecar la neu de la muntanya. Ve del sud-est (Castelló).

marinada : a) vent de la banda de la mar, generalment del sud i sud-est (Gironí, Vallès, Plana de Vich, Llussanès, Segarra, Urgell); b) vent de llevant (Puigcerdà), per venir de la collada de la Perxa.

Aquest vent és desconegut en tota la costa, Balears i regne de Valencia; precisament en totes les regions pròximes a la mar.

marinada alta : a) vent del nord-est (Agramunt, Artesa); b) vent del sud-est (Guissona).

marinada baixa : vent del sud (Cervera).

marinot : vent del sud-est (Guissona).

mata-cabres : vent del sud-oest. Vid. *austral* (Pego).

mata-faves : nom de la tramontana, perquè és l'enemic dels favars més de témer (Migjorn gran).

mata-món : vent del nord-oest (Pego).

mata-vells i gorrions-flacs : vent valencià o de mig-dia que és molt poc sà i carrega el cap (Albaida).

mestral (*męstrál*) (litoral català, Balears, Vinaroç, Bocairent), *maestral* (Altea, Pego), *mistral* (Montblanc) : a) vent que tira del nord-oest, conegut en tots els pobles de vora mar; b) nom del vent serè fluix (Montblanc, Falset). Exemples:

«Si jo pogués tancaria
amb cent panys es vent *mestral*:
així pentura plouria
molta d'aigo de canal.»

(Andratx.)

«*Mestral* entra per sa porta i surt p'es fumeral.
Vent *mestral* a posta de sol ha acabat es jornal.»

(Migjorn gran.)

mestralada : fort vent de mestral (Migjorn gran).

mestre (*męstrę*) : vid. *mestral*.

mestre i tramontana : vent que tira d'entre tramontana i mestral (Eivissa) : *mestre i tramontana* en s'hivern treuen es diables de s'infern.

mig-dia : vent del sud. Es calent i no dura més de dotze hores. Vid. *mig-jorn*. (Vallès, Llusanès, Ollana, Morella, Albaida, Alcira, Sueca, Bocairent.)

mig-jorn : vent del sud, sud-oest. Solament és conegut al litoral, Balears i Valencia. Per atzar el trobem al Brull i Olot.

mig-jornell : a) diminutiu de *mig-jorn* (Andratx); b) cel clar i la mar en calma (Vinaroç).

mig-jorn llebeig : vent del sud-sud-oest (Cadaqués, Migjorn gran).

mig-jorn xaloc : vent que porta la direcció del sud-sud-est (Cadaqués, Migjorn gran).

morella : vent molt fret que ve del sud, de les muntanyes nevades de Morella. A l'hivern bufa de mig matí fins a la vesprada. Aquest vent és conegut al nord de Castelló, Urgell alt i baix i Llitera. Exemple : *morella* no et fiïs d'ella.

morellà : vent de la part de Morella que sol portar aigua (Gandesa, Lluçena del Cid, Calaceit).

morellenc : vent molt fret a l'hivern i calent a l'estiu que ve de la part de Morella (Llucena del Cid, Bocairent).

morisc : vent que ve del sud-oest (Xixona, Pego).

N

narbonès : vid. *arbonès* (Prats).

nord : vent del nord (Olcau).

O

ora : *a*) ventet suau, fresc i placèvol, de manera que no fa fret ni calor, ni amoïna; *b*) temperatura suau i apacible sense fret i sense calor, tant a l'estiu com a l'hivern. Exemples : *a*) fa una bona *ora* (Selva del Camp, Cassà de la Selva); *b*) fa una bona *ora* (Catalunya).

Aquesta frase, en la qual ha quedat petrificada l'AURA del llatí, és desconeguda a les Balears i regne de Valencia.

oreig (*urêê*) : aire suau (Santa Eulària de Ronsana).

oratge (*uráŷe*) (Cadaqués), *oráŷe* (Balears), *oráêe* (Catalunya occidental i regne de Valencia) : *a*) qualitat del temps i de l'aire, determinat per *bon* o *mal* (Artesa, Balaguer, Aitona, Gandesà); *b*) vent moderat i suau (Balears); *c*) vent de matinada que es congría en els golfs i badies (Cadaqués); *d*) vent de muntanya fret i moderat que tira en les matinades de tardor i és el precursor del mestral (Vinaroç, Ràpita); *e*) mal temps produït per l'aire fort i fresc (Altea). Exemple : guarda't d'home mal barbat i d'*oratge* de forat (Andratx).

orejol (*orejól*) (Balears), *orejól* (València) : *a*) ventet de terra o maestreló (Altea); *b*) diminutiu d'*oratge* (Andratx).

P

pallars : vent del nord-oest que ve de la banda de Pallars. S'estén per tot l'Urgell (Artesa, Guissona, Ollana, etc.). Exemple :

«De *pallars* a morella una maravella;
de morella a *pallars* no en tastaràs.»

(Granadella.)

pal·larès : vid. *pal·lars* (Suria).

pal·lareses : vent de la part de Pallars (Oliana).

pela-canyes : vent del nord que a l'hivern baixa tots els matins pel canal del riu Llobregat. (Terrassa, Martorell, S. V. dels Horts.)

ponent (*punén*) (Catal. orient.), *ponèn* (Catal. occid., Balears, València) : vent que ve de l'oest. Es conegut en tot el domini de la llengua. Exemples:

«*Ponent té una filla
casada al llevant
que quan la va a veure
en torna plorant.*»

(Catalunya, Morella, etc.)

ponent la mou, llevant la plou (Cullera).

ponent i mestral : vent de l'oest-nord-oest (Cadaqués, Migjorn gran).

ponentada : vent de l'oest molt fort (Cadaqués, Migjorn gran).

ponenteu : vent de ponent fluix (Migjorn gran).

ponentol : a) vent calent (Vinaròs); b) diminutiu de ponent (Andratx).

provença : vent de la part nord-est, molt plujós en aquesta regió (Bocairent).

provinces : vent del nord-est (S. V. dels Horts).

pubill : remolí que el vent forma amb la neu. Té tanta força, que fins aixeca les cases i cobertes (Aràn).

R

ratxa : estrebada d'un vent qualsevol quan bufa fort (S. F. de Guíxols).

reganyol : nom de la morella quan bufa després de tramontanades o pallassots. Es molt forta, impetuosa i vispenta (Guissona).

regolf : bufada de vent que entra dins la radoça (Migjorn gran).

remolí : moviment en espiral d'un vent o de dos vents contraris al topar. Vid. *bufarut*. (En totes les regions de la llengua.)

revolçada : vent de mar de la part de llevant, que el mateix pot ésser gregal que llevant o xaloc (Tarragona).

revolvi : a) vent de moviment circular o rotatori. Aquest nom se dona sobretot al vent fort que avança en rotació, s'emporta els arbres, derroca cases i fa molta malesa (Gandesa); b) ràfegues de vent de qualsevol procedència que distribueixen la neu amb desigualtat i, en temps sec, aixequen la pols (Calaceit).

rufegada : vent que porta arromboiades de neu, pedra o calamarça (Llussanès, Plana de Vich).

rufera : el vent que aixeca la neu (Puigcerdà).

runcàs : vent que ve d'entre tramontana i gregal (Palamós).

S

segarra : tramontana de la banda de Segarra. Vid. *vent de Segarra*. (Olost.)

segarrà : vent de la part de Segarra (Trempt).

segarrenc : vid. *vent de Segarra* (Maldà, Llufríu).

segarró : vent del nord-est (Cervera).

segarresa : tramontana de la part de Segarra (Suria).

segrià : vent del canal de Segre (Trempt).

serè : vent de ponent que tira de la banda de les muntanyes de Prades (Urgell, Segarra, Camp de Tarragona). Exemple : lo llevant la mou, lo *serè* la plou (Borges).

serè asserenat : vent *serè* ben fort i ben sec (Montblanc).

serralenc : vent terral (Tarragona).

sol de riu : vent del nord-oest (Castelló).

sol-ixent : vent de mig-dia (Sort).

sota-vent : la part oposada a aquella d'on ve el vent (Llucmajor).

T

tamburinada de vent : una forta ventada (Llucmajor).

tarru : aire fresc que al matí sol venir de terra (S. F. de Guíxols).

tartelló : vent ciclònic o bufarut (Guissona).

terral : a) vent de la part de terra (Tarragona, Palamós); b) nom de les ventolines perdudes (Cadaqués).

terraló : nom de les ventolines perdudes (Cadaqués).

torbonada (*turbunáde*) : ventada que aixeca la neu (Pobla de Lillet).

torna-sol : vent que, a la primavera i tardor, ve de la part on se pon el sol (Aràn).

torp : vent furiós i terrible que arremolina i aixeca la neu, als Pireneus, causant víctimes tots els anys entre aquells que es veuen obligats, a l'hivern, a passar els ports. Sols és conegut a la regió pirenenca.

tortosà : vent de la banda de Tortosa (Olcau).

traga-neu : vent que fon la neu (Albaida, Morella).

tramontana : vent del nord amb direcció al mig-dia, molt impetuós, que sol tirar sobretot a l'hivern quan neva als Pireneus. La *tramontana* és coneguda en totes les regions de la llengua. Exemples : *tramontana* vent de gana : al fer aquest vent no s'agafa peix (Cadaqués); *tramontana* morta ponent a sa porta (Migjorn gran).

A l'Empordà tots els anys se va en romiatge a la Mare-de-Déu de Requesens per demanar-li la *tramontana*, la qual allunya les malalties de les persones i bestiar. El respost dels goigs de la M.-de-D. de Requesens és:

«Donau-nos la *tramontana*
quan l'haguem de menester.»

tramontana i guergal : vent del nord-nord-est (Cadaqués, Migjorn gran).

tramontana i mestral : vent del nord-nord-est (Cadaqués, Migjorn gran).

tramontana canigonenca : vent de la part de Canigó (Girona).

tramontana de Berga : el vent que tira de la part nord-oest (Llusanès, Plana de Vich).

tramontana llewantina : gregal (Tarragona).

tramontana de Mallorca : vent que es deixa sentir quan neva a Mallorca (Brull).

tramontana de mar : com l'anterior (Brull).

tramontana de Nuria : vent de Puigmal (Llusanès).

tramontana pallaresa : vent d'entre ponent i nord de la banda de Pallars : vid. *pallars* (Guissona).

tramontana de Ripoll : vent que tira d'aquell indret (S. C. de Queralt).

tramontana de Roses : vent impetuós que ve del golf de Roses.

Acostuma a portar la pluja (Empordà, Girona, Plana de Vich, Lluisanès).

tramontana segarrenca : vid. *vent de Segarra* (Olot).

tramontana de Sant Josep : vents forts que solen fer pels voltants de Sant Josep, començ de la primavera (Igualada, S. C. de Queralt).

tramontana verdadera : vent del nord. Exemple : *tramontana verdadera* porta la carbaça al darrera (Olost).

tramontana veritable : el vent que ve del nord (Brull).

tramontanada : tramontana molt forta (Guissona, Migjorn gran).

tramontanàl : a) vent entre tramontana i llevant (Atzaneta, Pego); b) tramontana molt forta (Rossell).

tràmpol (tràmpul) : excés de vent molt fort (Cerdanya, Lluisanès, Olot).

trebulí : a) caragol de vent en petit (Montblanc); b) vent fort que corre voltant (Felanitx).

trempullí : vent del nord-oest, o sigui vent que ve de la banda de Tremp (Guissona).

No seria gens estrany que el nom de la vila de Tremp hagués donat nom al *tràmpol* i *trebulí*, pot ésser perquè són vents que vénen d'aquella banda.

V

valencià (valensià) : vent que ve del sud-oest. Es conegut a la part alta del regne de Valencia (Castelló, Albaida, Morella, Rossell, Cabanes).

vendaval : vent molt fort de qualsevol direcció que sigui (La Garriga, Falset, Artesa, Albaida, Pego).

vent : paraula quasi general en totes les regions de la llengua per a expressar una certa intensitat en el moviment de l'atmosfera, tenint-se en compte la seva intensitat i direcció. Es desconegut a Fraga i part alta del regne de Valencia. Exemples : Vinga d'allà on vinga el *vent*, de la dòna sies parent. (En totes les regions de la llengua.) Bon *vent* i barca nova!, Bon *vent* que li pego! (Gandesa).

vent apuntalat : el vent que bat pel costat de la nau (Pego).

vent bergadà : vent del nord-est (Cervera).

- vent calent* : a) el vent que fon la neu (Pobla de Lillet); b) vent de llevant (Organyà).
- vent a la creu* : el vent que va en direcció a la boca del port (Cadaqués).
- vent cerç* : vid. *cerç* (Vendrell).
- vent d'Alguaire* : el vent que ve de la banda d'Alguaire (Trem).p>

vent de l'afrau : vid. *amburgà* (Tarragona).

vent de l'Àfrica : vid. *africà* (Benissa, Tarragona).

vent d'Almatret : el vent que ve d'aquesta població (Granadella).

vent d'amunt : el vent que ve del cantó de ponent (Igualada, Andorra).

vent d'Andorra : el vent del nord (Seu d'Urgell).

vent d'ancra : el vent d'entre popa i costat (Eivissa).

vent d'Aragó : a) el vent que ve de la banda d'Aragó entre ponent i nord (Catalunya occidental); b) vent entre ponent i cerç (Valencia, Albaida). Exemple : *vent d'Aragó* no té recó (Trem).p>

vent d'avall : a) vent que ve de sol-ixent (Igualada, S. C. de Queralt, Veciana); b) vent de la banda de la Seu d'Urgell (Puigcerdà, Andorra).

vent de baix : a) vent de llevant (S. V. dels Horts, Espluga, Olot); b) vent de mig-dia (Sort, Trem, Tortosa, Rossell); c) vent que procedeix de l'Aragó (Morella); d) vent que fa fondre la neu (Falset).

vent de birbadores : vent *garbí* o de *Penyíscola*, que tira molt fort en la primavera, i temps de cavar les plantes (Vinaroç).

vent de boca : paraules buides, fatxenderies (Cassà).

vent de bonança : vent que fa fondre la neu molt depressa (Maldà).

vent de borina : vent de proa (Andratx, Mahó).

vent de borrasca : vid. *borrasca* (Vinaroç).

vent de bosc (Espluga).

vent de buida-sacs (Valls).

vent de calma : el vent que va disminuint, cessant a estones, fins a parar del tot (Cassà).

vent del Camp : vent de la part del Camp de Tarragona (Martorell, Veciana).

vent de cap de riu : el vent del sud-oest, missatger de la pluja. Es un corrent que es forma en el Llobregat (Terrassa, Brull).

vent de carboneres : vent del sud-oest (Organyà).

- vent de Carcanet* : vent molt fret, acompanyat de boira, que ve del Carcanet, a l'altra banda del Capcir (Formiguères, Puigcerdà, Bagà).
- vent cardonenc* : el vent que ve de Cardona (Maldà).
- vent de Carol* : el vent que bufa per la banda de la Vall de Carol.
- vent de Castella* : vent de la banda de ponent (València).
- vent de Cerdanya* : vent de llevant (Seu d'Urgell).
- vent de la creu* : a) el vent que permet posar les veles en creu (Cadaqués); b) el vent que tira d'entre l'est i el sud (Vinaroç).
- vent de la culla* (Atzaneta).
- vent de dalt* : a) vent del nord (Catal. orient.); b) vent de solixent (Guissona, Cervera, Artesa); c) vent del nord-oest, el qual és contrari a la pluja (Tortosa, Vinaroç, Rossell).
- vent de Denia* : és un aire del mig-dia (Cullera).
- vent d'Elx* : vent de mig-dia (Pego).
- vent d'Escornalbou* : vent del sud-oest que, venint de les muntanyes de Morella, entra al Camp de Tarragona per l'indret de la muntanya d'Escornalbou (Selva del Camp).
- vent dels estanys* : vent entre ponent i nord (Sort).
- vent de la fam* : vent calent que tot ho asseca i sol fer perdre les collites del blat. Ve del nord-oest. (Girona, Puigcerdà, Brull, S. C. de Queralt.)
- vent de fòra* : el vent que ve directament de la mar (Vendrell, Andratx, Vinaroç, Altea).
- vent del forat del riu* : el vent que ve del forat del Llobregat (Martorell).
- vent de Gallinera* : vent de ponent (Pego).
- vent de garbí*: vid. *garbí*.
- vent de golf* : nom de la tramontana per venir del golf de Lió (Migjorn gran).
- vent de mar* : el vent que tira de la mar : vid. *vent de fòra* (Cassà, Tortosa, Morella, Pego, Alcira). Exemple :

«Per volar un caxerulo
se necessita *vent de mar*,
un bon moço de montanya
i un bon fil de palomar.»

(Alcira.)

- vent de Maranges* : el vent que ve d'aqueixes muntanyes (Puigcerdà).
- vent de marina* : vid. *marinada* (Igualada).
- vent del mig-dia* : vid. *mig-dia* (Llufriu, Organyà).
- vent de Mollet* : vent entre sud i mig-dia (Trempt).
- vent del Mongó* : aire que ve del mig-dia (Cullera).
- vent de Montnegre* : vent del sud-oest (Girona).
- vent de Montsant* : el vent que porta la direcció de la muntanya de Montsant (Falset).
- vent de Montseny* : el vent que ve d'aquesta muntanya quan està nevada (Llussanès, Vallès, Girona, Empordà).
- vent de Morella* : vid. *morella* (Montblanc, Espluga).
- vent moruno* : el vent de ponent (Morella).
- vent a la mura* : quan el vent ve de l'indret d'esta part de l'orla del vaixell (Vinarç).
- vent de narbonès* : vid. *arbonès* (Pobla de Lillet).
- vent del nord* : vid. *nord* (Organyà, Martorell).
- vent de Nuria* : el vent que té el seu origen en el Puigmal (Puigcerdà).
- vent d'Osca* : vent de la banda d'Osca (Granadella).
- vent de la pallacurta* : nom que donen els pagesos al vent de llevant (Guissona).
- vent de però* : el vent contrari al que fa posar les veles en creu (Cadaqués).
- vent del Pallars* : vid. *pallars* (Bagà).
- vent de Penyíscola* : nom del garbí, que ve de la banda d'aquesta ciutat (Vinarç).
- vent de la Perxa* : vid. *marinada* (Puigcerdà).
- vent de pigròs* : el vent del sud-oest (Castelló).
- vent de port* : el vent que baixa dels ports del Pireneu. Bufa a l'hivern i és una especie de tramontana (Andorra, Sort, Trempt). Exemples : *Vent de port* ans de Sant Miquel, el pagès tot l'any mira al cel. Sol ésser any de poques pluges. (Trempt). *Vent de port* i tavernera, mai n'ha mort cap al darrera. El *vent de port* moltes vegades forta pluja. (*Ib.*)
- vent de ponent* : el vent de l'oest : vid. *ponent* (S. V. dels Horts, La Garriga, Bagà). Exemple : *vent de ponent*, post el sol, post el vent (La Garriga).

- vent de Prades* : vent del sud-oest que a l'estiu assenyala trons (S. C. de Queralt).
- vent de prat primer* : (Andorra).
- vent de Provença* : vent que baixa del Mig-dia de França, el qual sempre porta la pluja en aquesta regió. Per això és nomenat també *vent de plovença*. vid. *provença* (Cocentaina).
- vent de puig* : el vent que se sent roncar vers els puigs des del pla (Llucmajor).
- vent de Quaresma* (*bên de kurézme*) : la marinada primaveral (S. V. dels Horts).
- vent de la Ràpita* : vent que puja de la Ràpita (Rossell).
- vent de riuà* : el vent que reforça els temporals de la mar i fa desbordar el riu (Alcira).
- vent de Ripoll* : vid. *tramontana de Ripoll* (Bagà).
- vent de Roses* : Vid. *tramontana de Roses* (La Garriga, S. P. Torelló).
- vent de Salou* : llebeig o marinada (Selva del Camp).
- vent de Sant Feliu* : a) vent de la banda de S. F. de Guíxols (Girona); b) vent de la banda de S. F. Sasserra : és favorable a les batudes en l'hora de ventar (Olost).
- vent de Sant Fèlix* : vid. *vent de Sant Feliu* (Olost).
- vent de Sant Magí* : vent del sud-est (S. C. de Queralt).
- vent de Sant Marc* : vent del nord (Morella).
- vent de Sant Pau* (Granadella).
- vent de Segarra* : vent de ponent molt sec que ve de la banda de Segarra (Pla de Bages, Llussanès, Plana de Vich, Vallès i Camp de Tarragona).
- vent de la Serra de la Creu* : el vent que ve d'aquesta banda (Atzaneta).
- vent de serral* : (Espluga).
- vent de Sitges* : vent del sud-oest (S. V. dels Horts).
- vent de sol* : vent molt fresc i molt molest que sol començar quan el sol és un poc alt i va seguint el curs d'aquell fins que va a la posta (Tremp, Artesa).
- vent de Targa* : vent entre ponent i mig-jorn (Guissona).
- vent de terra* : el vent que va de la terra a la mar (Cassà, Vendrell, Valencia, Sueca, Altea).
- vent de teulà* : vent de la part del poble de Teulà (Benissa).
- vent de Tossa* : vent d'entre mig-dia i ponent que ve de Tossa (Cassà).

- vent d'Useres* : vid. *africà* (Atzaneta).
- vent de la vall de Cabó* : vent del nord-est (Organyà).
- vent del Vallès* (Martorell).
- vent de vessagaria* : llebeig (Pego).
- vent de Xaló* : el vent de la part del poble de Xaló (Benissa).
- vent empordanès* : vent entre tramontana i llevant del cantó de Montseny (Terrassa).
- vent llergu* : (Eivissa).
- vent llevant* : vid. *llevant* (Trempt).
- vent mestral* : vid. *mestral* (Valencia).
- vent mitgé* : vent que a l'estiu tira del sud, és molt fort, aplanar i arrenca el blat-de-moro, nomenant-se *mitgé* per disminuir les collites (Vinarç).
- vent mig-jorn* : vid. *mig-jorn* (Migjorn gran).
- vent pallars* : vid. *pallars* (Balaguer).
- vent pluig* (*bén plúe*) : ventet fi acompanyat de gotes molt menudes (Brull, Trempt, Esplugar).
- vent ripollès* : vent que ve de la banda de Ripoll : vid. *tramontana de Ripoll*. Exemple : *vent ripollès*, ni plou ni aclareix (Igualada).
- vent rossegat* : nom del mestral perquè a l'arribar a Felanitx s'ha rossegat per tot Mallorca (Felanitx).
- vent segarrès* : vid. *vent de Segarra* (Vendrell).
- vent serè* : vid. *serè* (Brull, Igualada, Veciana, Cervera, Oliana, Balaguer, Bellpuig).
- vent terral* : vid. *vent de terra* (Andratx, Pego).
- vent tortosí* : vid. *tortosà* (Albaida).
- ventada* : vent impetuós, tingui la direcció que es vulgui. (En totes les regions de la llengua.)
- ventaguera* : el vent tempestuós quan fa aixecar la pols de terra (Igualada).
- ventanal* : vent de dalt molt fort (Llufriu).
- ventarrón* : vent molt fort del nord, i nord-oest (Cadaqués).
- ventejador* : el vent que fa aixecar la neu (Morella).
- ventet* : vent moderat i agradable (Llucmajor).
- ventisca* : molt vent (Vinarç).
- ventolera* : vent molt fort que arrabaca els arbres (Fraga, Tortosa, Morella, Gandesa, Altea, Pego).

ventolina : a) vent molt fort furacanat (Albaida, Calaceit); b)
vent molt prim (Andratx).

venturia : vent fort (Artesa de Segre).

versalles (*en bersàlès*) : nom que es dona a la tramontana (Cadaqués).

X

xaloc : vent del sud-est, calent, el qual fa posar mala mar i danya les plantes. Tot el domini català pròxim a la mar, des de Salces a Alacant i les Balears, el coneixen. Exemples : De *xaloc*, ni molt ni poc (Palamós). *Xaloc*, molta mar i peix poc (Mig-jorn gran).

«Llevant, grec i tramontana,
mestral, ponent i llebeig,
en el mig-jorn aigo veig
veinat d'es *xaloc* Joana.»

(Llucmajor.)

Aquest vent és el mateix que l'italià *scirocco*, que probablement porta el nom de la Siria.

xatívi : vent de mig-dia, nomenat així per venir de la part de Xàtiva (Alcira).

A. GRIERA